

Piotr Szczemielinow

Sądy koleżeńskie w ZSRR i w Federacji Rosyjskiej

Palestra 47/1-2(541-542), 108-110

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PALESTRA

PRZED LATY

Rok 1961 (nr 11)

Piotr Szczemielinow

Sądy koleżeńskie w ZSRR i w Federacji Rosyjskiej

Towarzysz N. S. Chruszczow w referacie wygłoszonym na XXI Zjeździe KPZR wskazał na to, że „obecnie stało się jasne, iż liczne funkcje spełniane przez organy państwowe powinny być stopniowo przejmowane przez organizacje społeczne (...). Do kompetencji organizacji społecznych powinny też coraz bardziej przechodzić zagadnienia ochrony porządku społecznego i zasad współżycia socjalistycznego (...). Społeczeństwo socjalistyczne powołuje do życia takie dobrowolne organy zabezpieczenia porządku społecznego, jak milicja obywatelska, sądy koleżeńskie itp. organy (...). Nadszedł czas, aby więcej uwagi poświęcać sądom koleżeńskim, których zadaniem powinno być przede wszystkim zapobieganie różnego rodzaju naruszeniom. Powinny one rozpatrywać zagadnienia nie tylko związane z procesem produkcji, ale również zagadnienia bytowe o charakterze moralnym, fakty niewłaściwego postępowania członków kolektywu, którzy dopuścili się naruszenia przepisów porządku społecznego. Gdy zaczną aktywnie działać koleżeńskie sądy społeczne i sama społeczność wytypuje ludzi do zabezpieczenia porządku społecznego, wówczas o wiele łatwiejsza stanie się walka z naruszeniami (...). Należy podjąć także środki, które by zapobiegły, a następnie wyłączały całkowicie pojawienie się u poszczególnych osób skłonności do popełniania jakichkolwiek wykroczeń wyrządzających szkodę społeczeństwu. Rzecz główna – to profilaktyka, praca wychowawcza”.

Zgodnie z tymi wypowiedziami, w rezolucji XXI Zjazdu powziętej na podstawie referatu tow. N. S. Chruszczowa zaznaczono, co następuje: „W sprawie przestrzegania prawideł współżycia socjalistycznego, do odgrywania coraz większej roli powołana jest milicja obywatelska, sądy koleżeńskie i tym podobne samoistne organy, które na równi z instytucjami państwowymi powinny pełnić funkcje ochrony porządku społecznego, praw obywateli, zapobiegać przestępstwom przynoszącym szkodę społeczeństwu”.

Sądy koleżeńskie w ZSRR zostały wprowadzone podpisaniem przez Lenina dekretem Rady Komisarzy Ludowych z dnia 14 listopada 1919 r. „O robotniczych dyscyplinarnych sądach koleżeńskich”. Te sądy koleżeńskie działały przy miejscowych oddziałach związków zawodowych w składzie przedstawiciela zarządu przedsiębiorstwa, przedstawiciela związku zawodowego i przedstawiciela kolektywu danego przedsiębiorstwa, wybranego na ogólnym zebraniu kolektywu. Dekret przewidywał, że w przedsiębiorstwach i instytucjach zatrudniających nie mniej niż 500 osób posiedzenia sądu odbywają się bezpośrednio w przedsiębiorstwach lub instytucjach. Tym samym więc została wprowadzona zasada odby-

wania posiedzeń sądów koleżeńskich publicznie oraz zasada bezpośredniego udziału kolektywu w rozpoznawaniu spraw.

W następnym akcie ustawodawczym regulującym sprawę koleżeńskich sądów dyscyplinarnych, podpisanych przez W. I. Lenina w dniu 5 kwietnia 1921 r., został potwierdzony powyższy sposób rozpatrywania spraw przez sąd koleżeński publicznie i bezpośrednio w tym przedsiębiorstwie, w którym popełnione zostało wykroczenie, bez uzależnienia jednak tym razem od jakiegokolwiek minimum robotników zatrudnionych w przedsiębiorstwie.

Znaczenie historyczne dekretu leninowskiego o sądach koleżeńskich polega na tym, że robotnikom powierzano bezpośrednio wykonywanie funkcji sądowych. W dekrete o koleżeńskich sądach dyscyplinarnych z dnia 5 kwietnia 1921 r. znalazło swój wyraz postawione przez Lenina zadanie rozwijania wszelkimi środkami działalności sądów koleżeńskich. Nowy dekret dawał sądom koleżeńskim prawo rozpoznawania wykroczeń, jakich dopuścił się personel administracyjno-techniczny. W związku z tym wszystkie osoby zatrudnione w danym przedsiębiorstwie czy instytucji musiały jednako odpowiadać przed sądem koleżeńskim za popełnione przez nie wykroczenia. Dekret ustalał porządek wyborów sądów koleżeńskich, tryb rozpatrywania przez nie spraw oraz tryb zaskarżenia ich orzeczeń itd. Dekret ten zapoczątkował nowy kierunek pracy sądów koleżeńskich, określający pozycję tych sądów w systemie walki o wychowanie społeczeństwa socjalistycznego.

Sąd koleżeński powołany był do walki nie tylko z różnymi naruszeniami dyscypliny pracy, lecz również z amoralnym postępowaniem poszczególnych członków kolektywu: chuliągństwem, drobnymi nadużyciami, drobnymi kradzieżami itp.

Stopniowo sądy koleżeńskie coraz bardziej powoływane były do pracy w celu przyśpieszenia rozpoznawania spraw wykroczeń o charakterze bytowym. (...)

W art. 15 ustawy wymienione są stosowane do winnych środki oddziaływania o charakterze głównie wychowawczym: zobowiązanie do publicznego przeproszenia pokrzywdzonego lub kolektywu, udzielenie ostrzeżenia koleżeńskiego, wyrażenie społecznego potępienia, udzielenie nagany publicznej z ogłoszeniem w druku lub bez takiego ogłoszenia, Sąd koleżeński może wymierzyć także karę grzywny do wysokości 10 rubli, jeżeli wykroczenie nie jest połączone z naruszeniem dyscypliny pracy. Może także zgłosić wniosek do kierownictwa o zastosowanie takich środków, jak przeniesienie winnego do pracy mniej opłacanej albo na niższe stanowisko. Może także podnieść kwestię wysiedlenia winnego z powodu niemożliwości współzamieszkiwania z nim lub rabunkowego stosunku do mienia mieszkalnego, jak również z powodu złośliwego uchylania się od płacenia czynszu za mieszkanie.

Wraz z zastosowaniem wymienionych wyżej środków oddziaływania sąd koleżeński może zobowiązać winnego do wynagrodzenia wyrządzonej szkody na sumę nie wyżej niż 50 rubli.

Znaczenie wychowawcze posiada sam fakt rozpatrywania sprawy przez sąd koleżeński. Dlatego też nowa ustawa – w odróżnieniu od poprzedniego ustawodawstwa w tej dziedzinie – przewiduje możliwość publicznego rozpatrzenia sprawy bez zastosowania jakichkolwiek środków oddziaływania wliczonych w ustawie, jeżeli winowajca, szczerze przyznając się do winy, publicznie przeprosi kolektyw lub poszkodowanego i dobrowolnie wynagrodzi wyrządzoną szkodę.

Wyrok sądu koleżeńskiego jest ostateczny, lecz odpowiedni fabryczno-zakładowy lub też miejscowy komitet związku zawodowego albo komitet wykonawczy miejscowej rady delegatów ludu pracującego, pod którego kierunkiem działają sądy koleżeńskie, ma prawo polecić sądowi koleżeńskiemu ponowne rozpoznanie sprawy, jeżeli wyrok jest sprzeczny z okolicznościami sprawy lub też z ustawą.

Wyrok sądu koleżeńskiego wymierzający takie środki, jak ostrzeżenie koleżeńskie, potępienie społeczne lub nagana publiczna, ma moc w ciągu roku i jeżeli osoba, do której zastosowano tego rodzaju środek oddziaływania, w ciągu tego okresu nie popełni nowego wykroczenia, środek oddziaływania uważa się za zniesiony. Na wniosek organizacji społecznej, kierownika przedsiębiorstwa, instytucji, zarządu kołchozu sąd koleżeński – na prośbę osoby pociągniętej do odpowiedzialności przed sąd koleżeński jak również z własnej inicjatywy – ma prawo znieść wymienione wyżej środki oddziaływania również przed upływem okresu rocznego.

Ustawodawstwo Federacji Rosyjskiej zrealizowało w życiu w sądach koleżeńskich leninowską ideę o powszechnym przyciągnięciu społeczeństwa przy pomocy sądów koleżeńskich do aktywnej walki o socjalistyczny porządek prawny i czystość moralności komunistycznej.

Ustawodawstwo to, jako mające na widoku budowę społeczeństwa komunistycznego, odgrywa rolę kierowniczą w republikach Związku Radzieckiego w związku z mającym nastąpić uchwaleniem ustaw o sądach koleżeńskich w innych republikach związkowych z uwzględnieniem warunków narodowościowych i miejscowych.

Z zagranicznej prasy prawniczej

Małżeństwo pośmiertne

Katastrofa we Frejus, która wydarzyła się w grudniu 1959 r. na skutek zerwania się tamy Malpasset, spowodowała wprowadzenie do ustawodawstwa francuskiego nowej, nie znanej dotychczas instytucji małżeństwa pośmiertnego, tj. małżeństwa zawieranego po śmierci jednego z przyszłych małżonków. Art. 23 wydanej w związku z tym ustawy z 31.XII.1959 r. stanowi, że Prezydent Republiki może w poważnych wypadkach udzielić zezwolenia na zawarcie małżeństwa, jeżeli jeden z przyszłych małżonków zmarł, nie dopełniwszy oficjalnych formalności związanych z aktem zawarcia tego małżeństwa.

Jean Noirei w kwietniowym numerze „Recueil Sirey” z ub. r. poddaje powyższą instytucję krytycznej analizie. Celem wydania wspomnianej ustawy było głównie rozwiązanie zagadnienia filiacji przez nadanie przyszłemu dziecku statusu dziecka małżeńskiego. Autor sądził jednak, że cel powyższy można było osiągnąć bez powoływania do życia instytucji małżeństwa pośmiertnego, sprzecznej z podstawowymi zasadami prawa rodzinnego i w jego przekonaniu odrażającej, fikcyjnej i niepotrzebnej. Ustalenie pochodzenia dziecka może być dokonane także *post mortem* domniemanego ojca w drodze odpowiedniego postępowania sądowego. Ustalenie ojcostwa powinno gwarantować dziecku te same prawa, jakie wypływają dla niego z zawarcia małżeństwa przez jego rodziców. Tą drogą powinno być pójść rozwiązanie tych problemów – kończy swoje wywody autor.

Małżeństwo pozorne

Przez małżeństwo pozorne (podobnie jak i przez inne akty prawne tego rodzaju) C. J. Foulon-Piganiol rozumie małżeństwo, przy którego zawarciu wola stron zmierza do tego, aby w rzeczywistości nie osiągnąć normalnych skutków, jakie pociąga za sobą akt prawny,